

HET WEERTER BOS

door J. H. H. de Haan (Weert)

III. De avifauna (derde stuk) *)

Het najaar 1972 bracht weer eens, naast het veel voorkomen van de Sijs, *Carduelis spinus* (Linnaeus) een invasie van de Barmsijs *Carduelis flammea* (Linnaeus) met zich mee.

Over het algemeen genomen is de barmsijs een onregelde doortrekker in klein aantal, maar daarentegen vertoont hij zich in West-Europa in sommige jaren, zoals nu in de afgelopen najaarsperiode, plotseling in grote hoeveelheden.

Bij het ringwerk constateerde dhr. Lammers enige kleinere troepen Barmsijsen. Hij nam daarbij waar dat hier naast de „grote” vorm *Carduelis fl. flammea* (Linnaeus) ook de „kleinere” vorm *Carduelis flammea cabaret* (P. L. Statius Muller) aanwezig was. Hij kon dan ook van beide vormen exemplaren ringen.

De laatste vorm, „cabaret”, is donkerder van kleur dan „flammea” en bewoont in hoofdzaak het Middeneuropese Hooggebergte evenals de Britse Eilanden. Ook zijn daarvan in Nederland enkele broedgevallen bekend, van de Waddeneilanden en uit de kop van Noord-Holland.

De Grote of Noordelijke Barmsijs broedt in het hoge Noorden. Het nest wordt daar bij voorkeur op een berk, veelal dicht bij de stam geplaatst, met mos gecamoufleerd, zodat het moeilijk waarneembaar is. Volgens mededeling van opzichter Beyk zijn zuidelijk van het Weerter Bos bij de Belgische grens veel „barmsijsen” waargenomen en zijn daar meer dan tweehonderd dezer vogels geringd.

De Wielewaal van februari 1973 bevat een mede-

deling waaruit blijkt dat ook over heel België deze invasie van Noordse Barmsijsen werd vastgesteld.

Nog een andere vogel, als zeldzame doortrekker voor het binnenland bekend zijnde, kon ik bij het Weerter Bos waarnemen:

Op 10 maart 1973 zag ik daar nml. 3 ♀ ♀ IJsgorzen, *Calcarius lapponicus* (L.). Ze zaten aanvankelijk in de wegberm, vlogen vandaar op en zetten zich ongeveer 20 meter verder neer op een zandig terrein met veel verdord kort gras. Met een kijker (20x) kon ik ze geruime tijd zeer goed waarnemen. Ze waren absoluut niet schuw, gingen rustig hun gang en trokken zich ogenschijnlijk van mij niets aan. Ze holden nogal fors over het terrein, telkens iets oppikkend. Graspollen die hen in de weg stonden werden doorkruist en rondom naar voedsel onderzocht. Deze vogelsoort toont een aanmerkelijk verschil van vederkleed. Niet alleen ten aanzien van de geslachten onderling maar ook naar leeftijd en in de loop der seizoenen.

Hier betrof het exemplaren in het voorjaarskleed. Een zeer goede afbeelding daarvan trof ik aan in Jägerskiöld/Kolthoff: Nordens Fåglar - plaat 31 - fig. 4. Opvallend was o.m. de relatief zeer brede witte band boven de ogen, die van weerszijden nageenog de hele donkerbruine kruin omsloot.

De Klapekster was er dit voorjaar ook weer. *Lanius excubitor* (L.). Van 14-16 maart 1973 trof ik telkens op dezelfde plaats een ♂ aan, terwijl Lammers er begin april en 15 april 1973 telkens op dezelfde plaats een mannetje Klapekster waarnam midden in het Weerter Bos bij een aanplant van populieren.

Op 28 april 1973 zag Lammers in het Weerter Bos een troepje van 8 Kruisbekken, *Loxia curvirostra* Linnaeus, en later nog eens twee exemplaren. De Kruisbekken, welke hier worden waargenomen stammen wel in hoofdzaak uit Midden-Europa. Hun trek-

*) I. Geschiedenis van het Weerter Bos en zijn omgeving, 1972 (1), pag. 8. II. Historische gegevens, 1972 (3) p. 37. III. De avifauna (eerste stuk) 1972 (7/8), p. 105. III. De avifauna (tweede stuk) 1973 (1), p. 8.

verplaatsingen vallen voornamelijk in het tweede halfjaar en hebben dan grotendeels een invasieachtig karakter.

De Nachtzwaluw, *Caprimulgus europaeus* Linnaeus, die eveneens tot de broedvogels van het Weerter Bos behoort, is toch wel een van de meest interessante vertegenwoordigers van onze avifauna.

Het schorskleurige vederkleed past zich wonderwel aan bij de bos- en heidegrond, waarop hij zijn eieren uitbroedt, welke zonder meer ev. in een onbeduidend kuiltje, op de grond worden gelegd.

Het is een nachtvoegel, die zich overdag ook veel in bomen ophoudt. Hij zet zich op een tak neer in de lengte richting daarvan, waarbij hem ook weer zijn schutkleur zeer ten goede komt. Reeds in de schemering wordt hij actief en laat dan dikwijls een ratelend geluid horen. Het mannetje baltst in de paartijd op een zeer karakteristieke wijze, waarbij de witte vleugelvlekken op een opvallende wijze worden ten toon gespreid. Overdag houdt hij zijn ogen tot op een smalle spleet gesloten, zoals op de foto van de broedende vogel zichtbaar is.

Oppervlakkig gezien lijkt de gesloten bek voor zo'n relatief grote vogel (27 cm) klein maar opengesperd

Foto 1: Broedende Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus* Linnaeus). Weert, 7 juni 1965. (foto: J. J. Pijpers).

tot voorbij de ogen als afweer bij verontrusting is deze van een bijna onwezenlijke grootte. Dit stelt hem bij nachtelijke voedselvluchten ook in staat behoorlijk grote insecten als kevers en vlinders buit te maken. Zijn vlucht is geluidloos, afgezien van het klappen met de vleugels, dat vaak voorkomt.

Het legsel bevat twee eieren. Deze vertonen vlekken, welke bij diverse exemplaren onderling nogal wat kunnen verschillen en daaraan een gemarmerde aanblik geven. Van de nachtzwaluw was dit jaar minstens één broedgeval bekend. Ook opzichter Peters zag in de zomer 1972 een exemplaar ratelend op een boomtak zitten. Bij een nachtelijke autotocht in de zomer 1971 signaleerde hij meer exemplaren, zodat de veronderstelling gewettigd is, dat zich daar ook meer broedparen ophouden.

Het Weerter Bos met relatief veel kaalslag en grotere open ruimten temidden van de bebossing vormt eigenlijk voor deze vogel een ideaal biotoop. Op 7 september 1971 vond ik er een volwassen exemplaar dood in de wegberm. Het Weerter Bos herbergt deze soort reeds tal van jaren. Mijn eerste kennis-making met een nachtzwaluw dateert van 12 augustus 1926. Overigens komt hij ook thans nog rondom Weert op verschillende plaatsen broedend voor.

De IJsvogel, *Alcedo atthis* (Linnaeus) broedt in het Weerter Bos reeds vele jaren. Lammers kent hem ook nog als broedvogel in het aangrenzende gebied van De Pan, bij de Sterkselse Aa. Ook werd hij in 1972 nog broedend aangetroffen nabij de Hoort te Dorplein/Budel, waar Spreuwenberg hem ook nog in 1973 bij een nestholte aantrof. Gewoonlijk verstoord door vroegtijdig bermmaaien langs de Oude Graef worden daar deze vogels ernstig in hun bestaan bedreigd. Overigens worden ook nu nog hier in het bos buiten de broedtijd vrij geregeld IJsvogels vissend aangetroffen.

Zo zagen de heren Christiaens en De Leyer op 5 sept. 1972 een exemplaar boven de Oude Graef. Zelf zag ik op 30 aug. 1972 een ijsvogel nabij de Grenspaal bij Hugten en op 12 oktober 1972 nabij de Pedro brug. In 1971 zag ik daar resp. op 9 augustus en op

17 augustus telkens één exemplaar. Lammers zag nog midden januari 1973 een IJsvogel in het Weerter Bos. De zachte winter 72/73, waarbij nagenoeg alle waterlopen vrij van ijs bleven, zal voor de overwinteringskansen van deze vogelsoort zeker gunstig zijn geweest. Jammer genoeg zijn in de afgelopen winter elders in Weert minstens twee IJsvogels het slachtoffer geworden van grote spiegelruiten, waartegen ze zich hebben doodgevlagen. Lammers kon ook in 1973 het met succes broeden van de IJsvogel in het Weerter Bos vaststellen. Ook een tweede broedsel kwam voorspoedig tot zijn recht.

Van de Groene Specht, *Picus viridis* Linnaeus, waren in het geïnventariseerde gebied van het Weerter Bos in 1972 dertien broedparen bekend, terwijl ook in het aangrenzend gebied nog meerdere paren werden aangetroffen. Speciaal het gemengde bos onder Hugten en dan de uitgestrekte naaldbossen van het Weerter Bos eveneens onder Maarheze herbergden nog meerdere paren. Hens noemt hem in zijn Avifauna van Limburg een vrij talrijke broed-, stand- en zwervvogel, welke mening ook in de Avifauna van Noord-Brabant wordt gedeeld. Ze zijn in het bos nogal luidruchtig en hun schelle roep klinkt dan onophoudelijk over het woud. In sommige jaren neemt in het najaar hun aantal nog belangrijk toe. Zo waren er einde september 1970 opvallend veel aanwezig. Hun voedsel vinden ze er o.a. in de talrijke mierennesten. Om zich daaraan te goed te doen hakken ze soms de bospaden open, waar mieren in de harde aan de oppervlakte gelegen oerlagen hun nesten hebben gemaakt. De Atlas van de Vogels in België vermeldt voor deze soort dat 99% van hun voedsel wordt gevormd door mieren en hun larven. Bij tijd en wijle worden echter ook bessen en eikels opgepeuzeld. Waar Niethammer: Handbuch der Deutschen Vogelkunde Bnd. II pag. 7 P. E. Wasmann citeert wordt daar vermeld:

„Nach E. Wasmann (1905) frist der Grünspecht von „Frühjahr bis Herbst die verschiedensten Ameisenarten, im Winter (bei strengem Frost) dagegen fast „ausschliesslich *Formica rufa* und *F. pratensis*, in

„deren festgefrorene Haufen er u.U. tiefe Löcher „30, 50, bis 75 cm. tief, hineinhackt, um zu den „Beutetieren zu gelangen.”

Dit was hier in de winter 71/72 goed waarneembaar. Ik heb toen meerdere mierennesten „hersteld”.

De Grote Bonte Specht, *Dendrocopos major* (Linnaeus) komt er ook het hele jaar door voor, zij het in iets kleiner aantal. Ook bij deze soort bemerken we soms in voor- en najaar enige toename. Zo waren er 23 maart 1971 kennelijk meer exemplaren aanwezig, dan normaal het geval is.

Over het algemeen genomen geldt de Grote Bonte Specht als de meest voorkomende soort uit de familie der spechten in onze bosgebieden. Hij komt dan ook in praktisch alle bostypen voor, zodat we zijn nestholten zowel in loof- als in naaldhout kunnen aantreffen. Een sterke voorkeur wordt daarbij gesignaleerd ten opzichte van beuken en eiken, wilgen en populieren.

In de warme jaargetijden bestaat zijn voedsel voor een groot deel uit insecten o.a. mieren, kevers, waaronder de zeer schadelijke denneschorskevers en hun larven, dennesnuittorren alsmede ook vele vlinders.

In het najaar en de winter voorziet het bos hem van eikels, beukennoten en de zaden van lariksen en den-nen. De denneappels worden door de vogel in daartoe geëigende schorsspleten klem gezet en vervolgens met de snavel uiteengehakt om zo de zaden te bereiken (Spechtesmidse).

Zowel voor de Groene Specht als voor de Grote Bonte Specht vormt het Weerter Bos met zijn grote verscheidenheid in flora en fauna een levensgemeenschap, waarin beide soorten minstens een gelijke bestaansmogelijkheid wordt geboden, hetgeen dan ook in het aantal, waarin ze hier onderscheidenlijk tegenwoordig zijn, sterk tot uitdrukking komt.

De Kleine Bonte Specht, *Dendrocopos minor* (Linnaeus) werd door Lammers in het Weerter Bos broedend aangetroffen. Buiten de broedtijd zie ik ze er nog het meest; dan verplaatsen ze zich vaak over grotere afstanden en ze vliegen dan daarbij gaarne de hogere bomen aan. Bij het in 1972 rooien van een

rij dertig-jarige populieren bleek een der bomen nabij de top, waar eertijds bij het snoeien een dikkere tak verwijderd was, een nestholte van de Kleine Bonte Specht te bevatten, die kennelijk in dat jaar nog bewoond was geweest. Deze soort hakt ieder jaar een nieuwe nestholte.

Ook de Zwarte Specht, *Dryocopus martius* (Linnaeus), behoort reeds vele jaren tot de geregelde bewoners van dit bos, zij het dan in slechts enkele paren. In het voorjaar 1971 werden er drie paren waargenomen. In de broedtijd verliezen ze hun luidruchtigheid en dan valt hun aanwezigheid veel minder op. De eerste exemplaren van de Zwarte Specht in het Weerter Bos werden door mij waargenomen resp. op 6 en 19 november 1931 telkens een paartje. Deze specht bewoont zowel loof- als naaldhout. Op 26 maart 1973 zag ik onder Hugten een vers uitgehakt nest in een eik.

De Draaihals, *Jynx torquilla* Linnaeus, werd er gedurende de laatste jaren ook meermalen waargenomen. Zo o.a. op 19 april 1971 en verder op 20 juli 1972 toen een roepend exemplaar bij een boomgaard aanwezig was en telkens van de ene boom in de andere verder vloog om uiteindelijk in het loofhout aan de rand van het bos te verdwijnen.

Jaar voor jaar is er de Koekoek, *Cuculus canorus* Linnaeus goed vertegenwoordigd. Ze vinden er ongetwijfeld goed de kost en door het verorberen van harige rupsen, welke bij andere vogels voor hun menu minder aantrekkelijk zijn, leveren zij een speciale bijdrage voor het in stand houden van het natuurlijk evenwicht in het bos. Zulks bleek ook bij het optreden van een rupsenplaag van de basterdsatijnvlinder. Toen zag ik ook herhaaldelijk Koekoeken vanuit het bos naar de buiten het complex staande aangetaste eiken vliegen om er hun hartje aan de daar aanwezige rupsen op te halen.

Toen in de zomer 1972 in de Groote Peel een rupsenplaag van de Plakker, *Lymantria dispar* L., optrad constateerde Van Deurzen daar een sterke toename van de Koekoek, maar tezelfder tijd waren ze uit het Weerter Bos vrijwel verdwenen. De rupsenharen

blijven in de maag van de Koekoek in de slijmhuide steken, die zo nu en dan wordt vernieuwd, zodat ze hem geen overlast bezorgen.

In 1973 zette zich de rupsenplaag in de Groote Peel onverminderd voort. Als een ware sprinkhanenplaag vraten de rupsen van de Plakker alles weg wat ze aan vegetatie tegenkwamen. Daarbij bleven zelfs grassen en dennen niet gespaard. Het voorkomen van rupsen van de Plakker in dennen is een zeldzaam verschijnsel maar hier werd alles kaalgevreten en toen de rupsen volwassen waren en tot verpopping overgingen was een oppervlakte van bij de 80 ha. volslagen „total loss”. Ook in 1973 verzamelden zich daar vele koekoeken om aan een rupsenfestijn deel te nemen. Van Deurzen schatte de concentratie van deze vogels in het aangetaste gebied tot bij de zestig exemplaren. Inmiddels kon hij ook het optreden van sluipwespen constateren.

In 1971 deden zich in het gebied rondom Weert nogal wat broedgevallen van de Steenuil, *Athene noctua* (Scopoli) voor. Aan de rand van het Weerter Bos zag ik toen op 5 juli een Steenuil op een weipaal zitten en nog eens drie jonge Steenuilen bij de Gras-hut. Ook dhr. Lammers zag deze soort in het Weerter Bos. Ze houden zich gaarne in de buurt van schuren en boerderijen op. Te Altweertheide hadden ze een nest tussen het beschoten dak op manshoogte in een loods bij de Schuttershoeve. Men had het gekrabbel der jongen gehoord en zo kwam het bestaan van de uilenfamilie daar aan het licht. Men interesseerde zich erg voor hun wel en wee en zo groeiden ze voorspoedig op te midden van de belangstelling der „schutters” (foto 2).

Voor hun nest maken ze ook nog graag gebruik van konijnholen en ook van knotwilgen, welke laatste in het gebied van het Weerter Bos slechts spaarzaam aanwezig zijn. Bovenaan op hun spijskaart komen Veldmuizen voor, waarvan er volgens Naumann per maaltijd vijf of zes stuks verorberd worden.

Op 26 april 1973 zag ik bij het Weerter Bos wederom een Steenuil op een paal zitten, waarna Lammers op 13 mei d.a.v. het broeden in een knotwilg kon vast-

Foto 2: De Steenuiltjes van de Schuttershoeve, 3 weken oud. 1971. (foto: J. de Haan).

stellen. Met nest bevatte 5 eieren. Later bleek dat dit nest leeg was. Mogelijk was een Bunzing hieraan schuld. Intussen constateerde Lammers dat zich in 1973 op meerdere plaatsen rondom het Weerter Bos Steenuilen ophielden.

Minstens acht broedparen van de Ransuil, *Asio otus* (Linnaeus), waren er in 1972 binnen het geïnventariseerde gebied bekend. Dan krijgen we nog de broedparen in het aangrenzende, tot het Weerter Bos behorende Brabantse gebied, met zijn uitgestrekte naaldbossen, dat eveneens een uitstekende broedplaats voor Ransuilen vormt. In 1971 ringde Lammers in het Weerter Bos Ransuilen. In één perceel werden drie nesten op zeer korte afstand van elkaar aangetroffen. Een interessant resultaat van het ringonderzoek leverde een op 6 februari 1965 bij het Weerter Bos dood aangetroffen Ransuil op, welke voorzien was van een ring H 34411 van het Museum zoologicum Universitatis te Helsinki. Volgens opgave van genoemd instituut d.d. 9-4-65 was deze vogel geringd te Strömfors 60 34 N / 26 26 E op 17.6.1961 pull. en alsdan na ruim drie en een half jaar hier aangetroffen, 51 15 N / 5 42 E. Deze Ransuil had daarbij dus een afstand afgelegd van minstens 1640 km. ZW.

In Skandinavië wordt de Ransuil tot de 63e breedtegraad aangetroffen. In de winter verzamelen ze zich soms in troepjes en trekken en zwerven dan zo gezamenlijk rond. In de afgelopen winter 72/73 kwamen er in het verkeer over de E-9 in de buurt van Leende minstens zeven Ransuilen en een Kerkuil om het leven. Vermoedelijk was daar een rijke voedselbron, die hen in deze levensgevaarlijke zone bracht. Het voedsel voor de Ransuilen wordt in hoofdzaak gevormd uit bos- en veldmuizen, spitsmuizen, mollen en kikvorsen, insecten en vogeltjes.

De Velduil, *Asio flammeus* (Pontoppidan) is nu uit de omgeving van het Weerter Bos, althans als broedvogel, verdwenen. Tot voor enkele jaren waren er rondom Weert nog drie broedparen maar nu zijn er mij geen meer bekend. Op 10 juni 1949 vond ik in het Weerter Bos in een perceel opgroeiende jonge dennen, doorsneden van sloten met riet en met een zware ondergrond van bramen, een nest op de grond. Toen de jongen groter werden, begaven zich de oude vogels reeds voor het invallen van de duisternis op jacht. Dit constateerde ik er ook nog op 7 mei 1953. Ze overvliegen daarbij een zeer grote oppervlakte van weilanden en akkers, wat voor hen niet van alle gevaren ontbloot is. Na die tijd heb ik er geen Velduilen meer gezien. Voor het gehele land geldt hij als een „zeer schaarse tot schaarse broedvogel”.

In het vroege voorjaar van 1971 hoorde ik er de roep van de Bosuil, *Strix aluco* Linnaeus, terwijl ook door Lammers het roepen van de Bosuil in het Weerter Bos werd gehoord. Echter niet meer in 1972, hetgeen toch ook weer niet wil zeggen, dat ze daar in dat uitgestrekt gebied momenteel niet meer zouden voorkomen. De waarneming van deze nachtvogel hangt daarbij nogal erg van het toeval af. Automobilisten, die 's nachts de wegen langs het Weerter Bos passeren zien vaker in de schijnwerpers van hun wagens uilen vliegen of op weipalen zitten, zonder dat nadere identificatie plaats heeft.

Men mag veilig aannemen, dat ondanks de steeds

toenemende zeldzaamheid er nog altijd Slechtvalken, *Falco peregrinus* Tunstall, zijn die over dit gebied, dat hun oeroude trekweg is geweest, gedachtig de roemrijke dagen van Valkenswaard, naar het Zuiden trekken. Dat merkt men nog vrij regelmatig boven de uitgestrekte vlakte van de Peel en soms ook hier. Dan komt het voor, dat ze een van de masten van de door het landschap, alsook over het Weerter Bos, lopende hoogspanningsleidingen tot rust- en uitzichtpost verkiezen. Zo zag ik er op 28 maart 1954 een Slechtvalk op een dergelijke mast zitten, welke hem een ideaal uitzicht bood. Daar kunnen ze het rustig afzien tot de honger begint te knagen. Want er zijn altijd wel houtduiven in de lucht, die daar als een doorlopend tafeltje dekje aan hun neus voorbij vliegen.

Op 15 februari 1973 stootte ik langs een bospad in het Weerter Bos op een Slechtvalk ♂ op ongeveer 30 meter bij het passeren van kromming in de weg. Met drie slagen van zijn vleugels had hij reeds zo'n vaart bereikt, dat hij aan de andere zijde van de weg steil langs de dennen omhoog schoot om over het bos te verdwijnen. Zijn sporen liet hij echter daar buiten na in de vorm van de verenkransen van geslagen en gekropte duiven, die in de specifieke wijze van behandeling als een visitekaartje de identiteit van de stootvogel lieten vaststellen.

De Leyer trof terzelfder tijd onder een der masten een Buizerd aan, die bezig was een Duif te kroppen. We mogen gerust aannemen, dat de Buizerd deze de Slechtvalk afhandig had gemaakt.

In de Avifauna van Limburg van Hens kunnen we zien, dat vanuit het Westen van Limburg in de loop der jaren nogal wat waarnemingen bekend zijn. Ook uit het zuiden der provincie werden veel waarnemingen geboekstaafd.

De Heer P. A. Hens schilderde nog voor enige jaren een Slechtvalk welke schilderij hierbij niet slechts ter illustratie, maar ook tevens als een hommage aan deze voortreffelijke Limburgse ornitholoog wordt gereproduceerd. Het stuk is als volgt gesigneerd: nr. 93 Falco peregrinus Tunst. ♂ adult. 8-XII-1921. Houthem Limb. Coll. P. A. Hens nr. 1145. (foto 3)

Foto 3: Slechtvalk (*Falco peregrinus peregrinus* Tunstall) (♂)
(naar een schilderij van P. A. Hens).

Reeds sedert enkele jaren werd door Lammers het broeden van de Boomvalk, *Falco subbuteo* Linnaeus, in het Weerter Bos geconstateerd. Hij stelde zulks voor 1970 en 1971 vast en ook nu komt deze soort als broedvogel voor op de inventarisatielijst 1972.

Op 9 juli 1971 zag ik een Boomvalk langs het bos-complex fourageren en op 21 juli 1972 in de buurt van de E-9 eveneens twee exemplaren. Het voedsel van de Boomvalk bestaat in hoofdzaak uit insecten, die in vlucht worden bemachtigd. Het is een voortreffelijke vlieger, die ook zonder bezwaar in volle vlucht zwaluwen tot buit weet te maken. Voor heel Nederland wordt momenteel het aantal broedparen op 2 à 300 geschat.

Het Smelleken, *Falco columbarius* Linnaeus, is de kleinste Europese valk en broedt behalve in Ierland en Engeland o.m. in Noord-Europa. Het is voor ons land een uitgesproken trekvogel, die in de trektijd praktisch ieder jaar hier langs het Weerter Bos, meestal laag langs de grond naar kleine vogels en insecten jagend, valt waar te nemen. Recente waarnemingen: 25 april 1972, 25 oktober 1972 en 25/26 april 1973, telkens één exemplaar.

Zowel het Smelleken als de Sperwer worden hier door de landelijke bevolking „Smeilke” genoemd, hetgeen vele dezer vogels vroeger toen nog door duivenverenigingen premies werden gesteld op het doden van roofvogels, tezamen met vele eveneens terzake onschuldige Torenvalken, noodlottig geworden is.

Torenvalken, *Falco tinnunculus* Linnaeus, zijn in het Weerter Bos in alle jaargetijden aan te treffen. Broeden doen ze er, over het hele boscomplex verspreid in minstens tien paren. In 1971 heeft Lammers er 52 torenvalken geringd. Meermalen heb ik gemerkt, dat de reeds vlugge jongen de oude vogels volgen tot aan de rand van het bos. De ouden fou-rageren dan boven de aangrenzende weilanden terwijl de jongen dan zitten te wachten op het aanbren-gen der prooi, die luid bedelend in ontvangst wordt genomen. Toen de jonge Torenvalken eens hun zit-plaats kozen vlak bij een bewoond buizernest was dat telkens aanleiding tot een proot palaver, hetgeen echter niet vermocht wijziging in die toestand te brengen. Men bleef waar men was.

Foto 4 geeft ons een mooi beeld van het intieme huis-houden van de Torenvalk met naast de jongen het mannetje op de rand van het nest. Als voedsel komen ook hier weer op de eerste plaats woelmuizen in aan-merking, hoewel nagenoeg alle kleine dieren graag tot buit worden verklaard.

In het voorjaar 1972 werd hier een torenvalk-broed-sel verstoord. Ook vond ik er in 1971 een vleugel-veer van een Torenvalk, welke door een hagelkorrel was doorboord. Men vergeet wel eens, dat het hier bij de wet beschermde vogels betreft, die mede door

het vernietigen van vele voor de landbouw schade-lijke muizen zeer nuttig zijn.

Uitgesproken zeldzaam komt hier de Ruigpoot-buizerd, *Buteo lagopus* (Pontoppidan) op de trek voor. Dit geldt wel speciaal voor het oosten van ons land. Hens vermeldt hem in zijn Avifauna van Lim-burg als een zeer zeldzame doortrekker en winter-gast, welke mening ook in „De Vogels van Twente” wordt gedeeld. In De Avifauna van Nederland staat hij te boek als „Doortrekker en wintergast in zeer klein aantal van oktober tot eind april”. Volgens de Atlas van België is hij daar nog het meest in de Kempen waargenomen. Bij mijn bezoek aan parti-culiere vogelcollectie's in dat gebied heb ik ze daar slechts zeer sporadisch aangetroffen.

Op 12 oktober 1972 zag ik een Ruigpootbuizerd boven een in het Weerter Bos gelegen uitgestrekt weiland-complex. Hij vloog in mijn richting en streek op korte afstand boven in een boom neer waar ik hem met mijn kijker (20 x) goed kon observeren. Identificatie was zo niet moeilijk. Op 17 oktober d.a.v. was ik op een afstand van 5 km. meer noor-delijk, bij „De Kievit” aan de Bolderdijk en zag daar eveneens een exemplaar op korte afstand telkens „biddend” boven de zich afwisselende percelen bouw- en weiland. Hij toonde ook hier weer o.m. de witte, aan het einde zwart gebandeerde staart. Een drietal Kraaien hinderde hem bij het voedselzoeken, zodat hij dra de top van een boom opzocht waar hij enige tijd met hooggeheven kop bleef zitten om even later op de grond neer te strijken, waar zijn plaag-geesten hem verder met rust lieten.

Gezien de zeldzaamheid van deze soort voor deze streken wil ik aannemen dat ik in beide gevallen met een en dezelfde vogel te doen heb gehad. De Ruig-pootbuizerd toont in het veld veel overeenkomst met de Buizerd. Zijn prooi bestaat ook hier weer in hoofd-zaak uit woel- en veldmuizen.

Het Inventarisatie-Rapport vermeldt van de Bui-zerd *Buteo buteo*, twee broedgevallen voor 1972. Voor het hele gebied waren er tenminste drie. Ze broeden er reeds vele jaren. In de broedtijd vliegen

Foto 4: Torenvalk (*Falco tinnunculus* Linnaeus) (♂), met voedsel (insect) voor ongeveer 10 dagen oude jongen. (foto H. Lchaen).

ze soms van hier uit over een uitgestrekt gebied. Zo kan het voorkomen, dat men midden zomer bij warm weer boven het centrum van Weert een Buizerd, gebruik makend van de thermiek, kan zien rondcirkelen. Merkwaardig laat in het jaar, 12 september 1972, zag ik 5 Buizerden nml. twee ouden en drie nagenoeg volwassen jonge vogels in het Weerter Bos, waarvan deze laatste aan de rand van een langgerekt dennebos waren gezeten, terwijl de ouden over de aangrenzende weilanden en langs een van de waterlopen fourageerden en dan de prooi bij succesvolle

jacht naar de jongen brachten. Gezien deze late datum, moet het hier wel een na-legsel betreffen, waarvan in de literatuur nog wel eens een enkele maal melding is gemaakt. Het eerste legsel moet dan op een of andere manier verloren zijn geraakt.

Bij de jongen was één van de drie zeer lichtkleurig zoals dat ook het geval was bij een der oude vogels.

Een interessante waarneming deed dhr. Lammers, die in 1972 in het nestmateriaal van een bewoond buizerdnest dertien eveneens bewoonde nesten van de Ringmus aantrof. De Buizerd gebruikt soms jaren-

lang hetzelfde nest, hetwelk dan jaar voor jaar met nieuw aangedragen materiaal wordt voorzien en zo een respectabele omvang kan krijgen. De Ringmussen weten blijkbaar uit instinct, dat deze inwoning bij de Buizerd voor hen geen riskante zaak was.

In het najaar neemt het hier aanwezige contingent met uit het noorden hier naar toe trekkende Buizerden toe. Anderzijds mag men aannemen, dat ook van de jonge Buizerden, die hier telkenjare opgroeien reeds spoedig na het zelfstandig worden een aantal wegtrekken; zuidelijker naar België en Frankrijk.

Op 16 januari 1973 zag ik op een betrekkelijk korte afstand langs het Weerter Bos tien Buizerden, die daar in weilanden en boomgaarden fourageerden. Voor het hele complex mocht men dat toen wel veilig op twintig exemplaren stellen, want vanaf het geobserveerde gedeelte tot aan en om De Kievit, waar 's-winters ook steeds Buizerden aanwezig zijn was de afstand wel dubbel zo groot, onder vrijwel gelijke bodemgesteldheid. Het komt praktisch niet voor dat ik bij mijn bezoeken aan dit boscomplex niet de aanwezigheid van een of meer Buizerden kan constateren. Grotere overtrekkende troepen Buizerden vallen in de trektijd nogal eens waar te nemen. Zo op 3 maart 1969 vele exemplaren.

Ook de Buizerd is een gespecialiseerde muizenjager, die een vogel in de vlucht slechts zeer moeilijk kan grijpen. Hij is ook een aaseter en jaagt zeer geschikt andere kleinere prooivogels hun buit af. Het Weerter Bos, met vele ondiepe waterlopen, biedt Buizerden ook volop gelegenheid tot baden, waarvan ze, zoals ik meermalen heb kunnen constateren, gaarne gebruik weten te maken.

Kwam het Weerter Bos er bij de najaarsstorm van 12/13 november 1972 zeer goed van af, zo moest dit bosgebied bij de storm die ons land op 2 april 1973 teisterde daaraan een veel zwaardere tol betalen. Vooral die bosgedeelten die in de laatste jaren behoorlijk waren uitgedund, kregen de hardste klappen te verduren zodat menige den en spar het moest ontgelden, soms in zijn val nog een of twee andere bomen meesleurend.

Bij het controleren van de buizerdnesten in het Weer-

ter Bos na de storm constateerde Lammers, dat een dezer, die drie eieren bevatte door de storm zodanig was geruïneerd, dat dit broedsel als verloren moest worden beschouwd. Het is niet uitgesloten, dat waar dit nog betrekkelijk vroeg in het seizoen voorviel, dit buizerdpaar nog tot een na-legsel heeft kunnen komen.

De drie kiekendief-soorten t.w. de Bruine Kiekendief, *Circus aeruginosus* (Linnaeus), de Grauwe Kiekendief, *Circus pygargus* (Linnaeus) en de Blauwe Kiekendief, *Circus cyaneus* (Linnaeus) kan men hier nog maar alleen op de trek, zij het dan regelmatig, maar toch spaarzaam observeren.

Broedplaatsen van de Bruine Kiekendief zijn er nog wel in de omgeving, zoals in de Groote Peel en in een iets meer zuidelijk gelegen gebied te vinden; daarvoor moet een min of meer uitgestrekt drassig met veel riet begroeid terrein aanwezig zijn, dat hier bij het Weerter Bos alleen nog aan De Kievit te vinden is.

Een daarmee vergelijkbaar biotoop wenst zich ook de Grauwe Kiekendief die in dit bosgebied vermoedelijk voor het laatst in de zomer van 1947 heeft gebroed. Toch zag Lammers zowel in het broedseizoen 1970 als in 1971 deze vogel nog in de omgeving van het Weerter Bos fourageren maar we mogen aannemen, dat dit bezoek plaats had vanuit een nagelegen Noordbrabantse broedplaats. In de Groote Peel broedde hij voor het laatst in 1968, althans broedpoging.

Op 3 mei 1972 zag ik aan de Bolderdijk een Grauwe Kiekendief ♂ laag overvliegen. Hij verdween in westelijke richting. Het voedsel van deze vogel bestaat uit kleinere zoogdieren, insecten en hagedissen. De Blauwe Kiekendief is duidelijk kleiner dan de bruine. Vroeger geregeld broedvogel in deze streken (Moeselpeel en Stramproyer Broek) is hij daaruit verdwenen en we zien hem nu nog hier uitsluitend als doortrekker zowel in de trektijd als in de winter. Gewoonlijk laag over de bouw- en weilanden vliegend, een grote oppervlakte bestrijkend, waarbij we hem spoedig uit het oog verliezen.

De Havik, *Accipiter gentilis* (Linnaeus), behoort zo langzaam aan tot een van onze zeer zeldzame broedvogels, „zeer schaars” zoals zulks de Avifauna van Nederland vermeldt. In het Weerter Bos komen ze reeds vele jaren voor. Zoals reeds gezegd was dit bos vroeger erg drassig en hele gebieden waren praktisch gedurende het hele jaar moeilijk toegankelijk. Daar heerste de rust die de Havik voor het grootbrengen van zijn jongen juist zo broodnodig heeft. Wel stroopten er bij tijd en wijle met jachtgeweren gewapende lieden door het bos, die hun geweer leegschoten op de grote nesten, waarvan ze veronderstelden dat ze door roofvogels werden bewoond. Hun eenzijdig negatieve instelling ten aanzien daarvan en onbegrip voor de belangrijke functie welke deze vogels vervullen in de levensgemeenschap van het bos waren daarvan wel de hoofdoorzaak.

Zo werd bij zo'n strooptocht op 16 juni 1951 een nest van een Havik in het Weerter Bos, langs de Oude Graef ontdekt. Deze vogel bouwt zijn nest gaarne in hoge bomen in een bos niet ver van een beek, zodat hij voor het af- en aanvliegen van en naar zijn nest van de daardoor in het bos aanwezige ruimte gebruik kan maken. Het liep destijds met dit broedsel niet goed af. De vier zich in het nest bevindende jonge Haviken werden meegenomen. Ik zag ze op een boerderij in een kist zitten met draad ervoor, toevertrouwd aan een stel opschietende kinderen, die er weinig waardering voor toonden als gevolg van een te eenzijdige beoordeling van de ook nog sterk overdreven voedselopname.

Ook op 16 mei 1965 werd het nest van een Havik ontdekt. Oorspronkelijk bevatte dit nest drie jongen later constateerde Pijpers dat een exemplaar daarvan was verdwenen en er verder slechts twee zijn opgegroeid. In 1970 en 1971 kon Lammers er nog de aanwezigheid van een Havik ♀ constateren. Vermoedelijk is er toen toch wel een broedsel geweest. Want op 11 mei 1970 en 26 juni 1970 zag ik telkens een Havik op rooftocht. Hij joeg daarbij langs smalle dicht begroeide bospaden, waarbij hij op korte afstand langs mij heen vloog. Op laatstgenoemde datum had hij blijkbaar een Kraai geslagen die daarbij

op het kantje af, zij het gehavend, de dans ontsprong. Even nadat mij de Havik passeerde kwam uit die richting de Kraai omlaag, waarvan bleek dat ze niet meer over de kracht beschikte om zich aan een boomtak vast te houden. Ze probeerde het enige malen en viel toen tussen de heesters op de grond neer. In 1971 zag ik een overvliegende Havik op 17 april en 23 juni. In december 1971 zag ik tweemaal een exemplaar op dezelfde plaats. Ook in 1972 werd binnen het complex door verschillende waarnemers herhaaldelijk een Havik gezien.

Zo zag dhr. Lammers in het Weerter Bos op 11 februari 1972 nog een Havik, die roepend in een boom zat. In die maand wordt ook in de regel met de nestbouw een aanvang gemaakt.

In april 1973 bleek dat de Havik wederom in het Weerter Bos bezig was zijn nest te herstellen. Daarna werd de vogel zittend op het nest aangetroffen. Medio mei controleerde Lammers het nest hetwelk géén eieren bleek te bevatten. Later heb ik zowel ♀ als ♂ Havik nog meerdere malen gedurende het broedseizoen gezien. Of het binnen het boscomplex toch nog tot een succesvol broedsel is gekomen is echter niet bekend.

De hierbij geplaatste foto 5 toont een gepraepareerde Havik ♂ in jeugdkleed, die 18 januari 1973 te Posterholt dood werd aangetroffen. Nu zwerven ook jonge Haviken gewoonlijk nogal wat buiten hun geboorte-streek uit, zodat men daaruit niet direkt een bewijs kan zien voor het broeden dezer soort daar ter plaatse. Niettemin vermeldt Hens in zijn Avifauna meerdere broedgevallen in dat gebied. De prooi van de Havik, die hij tot op een afstand van 6 km. van de horst verwijderd in bos en veld jaagt, bestaat in hoofdzaak uit vogels w.o. duiven en spechten, spreeuwen, gaaien en kraaien; gorzen en vinken, alsook kleinere zoogdieren: muizen, mollen, konijnen en hazen, waarbij we niet moeten vergeten, dat op de eerste plaats de zieke dieren, die een besmettingshaard vormen voor anderen, de havik ten prooi vallen, zoals dit trouwens ook bij andere prooivogels het geval is.

Zo vermeldt Dr. H. Brüll in zijn werk: „Das Leben

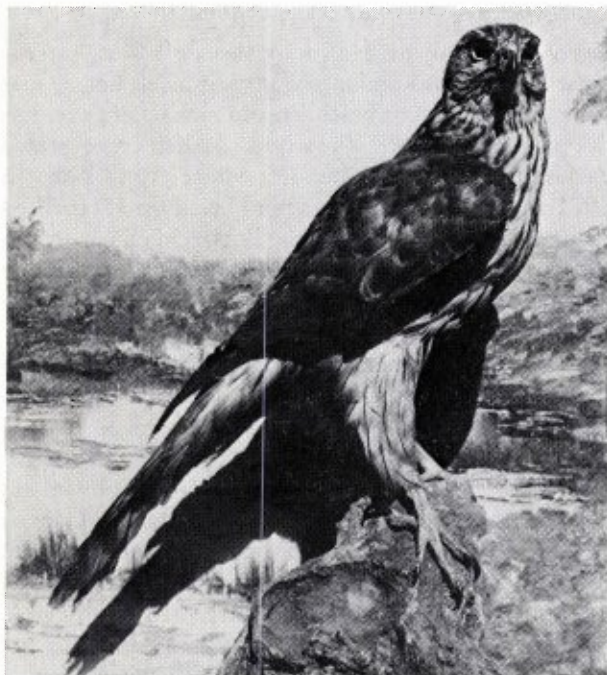

Foto 5: Havik (*Accipiter gentilis* Linnaeus) (♂), jeugdkleed. Posterholt, 18 januari 1973. (foto praep. J. de Haan).

deutscher Greifvögel" (1963) pag. 147 dat het bij de jacht met de havik steeds duidelijk is gebleken, dat bij het uitbreken van de myxomatose de zieke konijnen door de havik als prooi worden geprefereerd, ook als de ziekte zich bij die dieren pas in het beginstadium openbaarde en uiterlijk daarvan bij de konijnen nauwelijks iets waarneembaar was.

Van de Sperwer, *Accipiter nisus* (Linnaeus), zijn de laatste jaren in het Weerter Bos geen broedgevalen meer bekend. Wel zijn er tal van waarnemingen uit dit gebied, welke echter in hoofdzaak vallen in de periode half oktober tot half april en dus naar alle waarschijnlijkheid op trekkende vogels betrekking hebben.

Men heeft mij wel eens de eieren getoond, geroofd uit een sperwernest in het Weerter Bos, maar dat is reeds geruime tijd geleden.

Enige recente data: 15/4 '71, 14/3 '72, 22/3 '72,

25/3 '72 bij De Kievit. med. v. Deurzen, 18/10 '72, 24/10 '72, 7/11 '72.

Mogelijk maken de buiten het gesloten bos gelegen percelen dennebos als broedgelegenheid voor deze soort een goede kans. Hij jaagt in alle landschappen, welke rijk zijn aan zangvogels en waar in een of andere vorm bomen en struikgewas aanwezig is. Hij gebruikt deze begroeiing als dekking bij zijn aanvalsvluchten, welke hij meestal laag over de grond vliegend uitvoert.

10 April 1973 bevonden zich bij de Grashut een aantal Koperwicken en Kramsvogels, die hun vreugde over de toen wat betere weersomstandigheden uitten in een nogal luidruchtig concert, dat zij daar in een complex van bomen en struiken ten beste gaven.

Nauwelijks was ik ter plaatse of een Sperwer ♀ door deze zang aangelokt kwam rakelings langs de begroeiing waarin ze gezeten waren aanvliegen.

Toen ze haar vaart afremde om in het hout neer te strijken, zag ze mij tegelijkertijd tussen de takken door op een paar meter afstand staan. Ze veerde toen weer razend snel op om na een steile bocht haastig het veld te ruimen, een voor haar wellicht fortuinlijker jacht tegemoet.

De heer H. Lehaen maakte, hemelsbreed niet zover hier vandaan, een foto van een Sperwer bij zijn jongen op het nest en stelde deze ter illustratie van dit artikel beschikbaar (foto 6).

De Rode Wouw, *Milvus milvus* (Linnaeus), nam ik trekkend over het Weerter Bos waar op 24 februari 1972. Zijn prooi bestaat o.a. uit muizen, mollen hagedissen, kikkers en insecten. „Doortrekker in zeer klein aantal”, waarvan hier in de laatste jaen toch wel meer de aanwezigheid werd vastgesteld.

Ook de Zwarte Wouw, *Milvus migrans* (Boddaert) werd er enige malen gezien. Hij houdt zich meer op in de buurt van water. Zo zag van Deurzen een exemplaar bij „De Kievit” op 25 maart 1972. Hij leeft van vis, vogels enz. Hij verstaat de kunst andere prooivogels hun buit afhandig te maken en zijn voedsel bestaat ten dele ook uit aas.

Foto 6: Sperwer (*Accipiter nisus* Linnaeus) (♀) brengt prooi voor ongeveer 12 dagen oude jongen.

(foto: H. Lehaen).

Van de Wespendif, *Pernis apivorus* (Linnaeus) werd volgens mededeling van dhr Lammers in 1968 een broedpoging waargenomen. Later was echter het ♂ verdwenen. In 1969 en 1970 werd in de maanden juli - augustus nog een ♀ gezien.

In augustus 1971 werden op verschillende plaatsen in het Weerter Bos uitgegraven wespennesten aangetroffen. Dit was ook in augustus 1972 het geval.

20 juni 1972 vloog een Wespendif op van de kant van een langs het bos lopende beek. Hij vloog betrekkelijk langzaam tot boven het bos, keerde nog

eens om als om te observeren wie hem stoorde en vloog toen over het bos weg.

Vermoedelijk wordt in het Weerter Bos door Wespendifen gefourageerd, die buiten dit gebied broeden. Dit is niet zo verwonderlijk als men daarbij in aanmerking neemt, dat aansluitend aan dit gebied nog honderden hektaren bos liggen, welke hier in deze verhandeling als niet behorende tot „Het Weerter Bos” buiten beschouwing moeten blijven.

Overigens valt het begin van de trektijd van deze vogel reeds in augustus.